

zák, és elhiszik a *Mátyás-elmélkedések* azon kitételét, hogy „nem másra használ eleink tündöklősége nekünk, hanem hogy égő szövétneknel, fényes fáklyánál futjuk az mi életünk pályáját, nem lehetünk setétben sem mi, sem az mi cselekedeteink”.

Hagyjuk Zrínyi Miklóst, az ő évszázadok múltán is érvényes igazságaival, sok tekintetben máig fölül nem múlt, sőt el sem ért teljesítményével, emberségével és kivételes tehetségével. Azért én olykor-olykor le-

fogom venni a polcra ezt a könyvet, s megköszönve a kiadónak, amiért vállalkozott a kiadására és a szerkesztőknek, hogy az életműhöz méltó munkát végeztek, titokban bele-beleolvasok majd. Mert van egy olyan kényszerképzetem, hogy Zrínyi munkássága nélkül nincsen magyar és európai kultúra.

CSILLAG ISTVÁN

(*Kortárs Kiadó, Budapest, 2003, 1130 oldal, 4500 Ft*)

Kultúra

GEORGE BAILEY:

Németek (Egy rögeszme története)

Hangsúlyozottan *Németek* a címe ennek a „ma már klasszikus alapműnek számító könyvnek”, nem pedig *A németek*, mivel jócskán felkészült, egyszerűs mind nagy perspektívával rendelkező, ugyanakkor mélyen érző, hangulatilag idegenként (is) *bennelevő* szerzője szerint (Bailey munkáját egy bizonyos Beatének ajánlja) „ilyen, hogy *a* németek, nem léteznek. A külföldi német népcsoportok nagy-

mértékben, úgyszólván gyökeresen különböznek egymástól, hiszen lehet-e nagyobb különbséget elképzelni, mint ami egy protestáns hannoveri és egy katolikus bajor között van?”

Ebben lehet valami. Nyilván: *aligha*.

Kalandoz dolgok okozzák ezt, rémlik nekem valami az egyetemi „országismeret” tárgyból. Korai uralkodók, mint például Német Lajos, törzshercegségek, császárság, a pápa beleszó, tartományi széttagoltság, reformáció, vallásháborúk, a Napkirály és Napóleon keresztbe tesz, Bismarck és a Vilmosok viaskodnak... – kivel is?

Te jó ég, mindez lidércnyomás, el kell felejteni! Nagyon gyorsan. Vagy mégsem?

George Bailey szerint éppen ellenkezőleg: meg kell tanulni. Csak-hogy helyesen. Egyszer végre.

Baileynek alapos lehetősége adódott a tanulásra, lévén hogy ötven éven át írt elemzéseket Németországról amerikai lapoknak, s már a II. világháború alatt Európába jött: összekötő tisztként szolgált a szövetséges amerikai és szovjet erők között. Volt aztán hírszerző is, a nyolcvanas évek első felében pedig a Münchenből sugárzó Szabadság Rádió igazgatójaként dolgozott. Máig a bajor fővárosban él. Ilyen körülmények között ha (a) német történelemtől ír, s ráadásul szubjektív módon teszi ezt, akkor afféle kultúrhistoriaian cirkalmas önéletrajz születik a keze alatt. Annál érdekesebb! Minthogy a szubjektivitás pecsétje, úgy tűnik, hitelesen csattog az óhatatlanul rázós élmények hol képletes, hol nagyon is konkrét iratain...

A betelepült amerikai történelem címén persze, mondjuk, nem annyira a régmúlt dolgokra, mint inkább a huszadik század eseményeire koncentrálnak, erre a „rengeteg változást magában foglaló periódusra”. Magyarán a nacionalizmus, fasiszmus, a két világháború, valamint az utóbbit követő, a „gazdasági csoda” – mint kiderül: nagyon is kiszámított – effektjére alapozott német új-jáépítés, majd (Nyugat-)Német-

ország európai integrációja, ezzel összefüggésben végső soron maga az egységesülő Európa adja valóságos témáját. Bailey alapvető meglátása szerint a múlt század közepén rendkívül mély, talán fokozhatatlan erkölcsi és politikai válság sújtotta (a) németeket, amely kultúrájukat a pusztítás örületébe, illetve önmaga elpusztításának veszedelmébe sodorta, s amelyből aztán porrá semmisülve, ám demokratikusan született újjá országuk. Igen, legalábbis az országuk. Tulajdonképpen a társadalmuk, vagy maga egész kultúrájuk is, de ez utóbbi máig terhes bizonyos idevágó komplexusokkal... Nem éppen véletlenül.

Ezt ki kell mondani, és Bailey nem is habozik ezt megtenni. És jól teszi. Ha ugyanis komolyan vesszük a különben tipikusan amerikai módra laza és kötetlenül, olvasmányosan szórakoztató hangvételű úriember „tanítását”, akkor éppen azt kell tárgyalásmódjában a legfontosabbnak tartanunk, hogy minden tudása, elismerése, bizalma és bizakodása ellenére nem válik semmiféle idealizmus vagy éppen eufória rabjává (a) németiséggel kapcsolatban, hanem a továbbra is fennálló problémákról, ellentmondásokról, feszültségekről sem hallgat. Mint ahogyan a magyaroknak a német újraegyesülés folyamatában játszott kulcsszerepét is kiemeli például. Különösen a pótlólag, 1989/90-ben írt ötödik, záró részben, miköz-

ben már az először 1972-ben megjelent törzsszövegben foglalkozik velünk, főként '56-unkkal.

És így tovább. George Bailey mindvégig megőrzött derűs stílusa mintha valamely konkrét személyhez intézetten lenne olyan meggyőző. Ugye, kitalálta már a Kedves Olvasó, hogy ama bizonyos Beate, akihez az ajánlás szól, a szerző német – német zsidó – felesége?

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(Fordította Liska Endre, Európa Kiadó, Budapest, 2003, 632 oldal, 2700 Ft)

SZABÓ ZOLTÁN:

A magyarság Európában, Európa a magyarságban

Szabó Zoltán *A tardi helyzettel* vált ismertté, és az irodalmi szociológiában megkezdett utat következetesen járta végig – itthon, majd a nyugati emigráció egyik vezetőjeként – haláláig. Író, publicista, gondolkodó egy személyben. A szemlélet sokoldalúsága többnyire az egyes írásokban is jelentkezik, ezért nehéz lenne azok egyértelmű műfaji besorolása. Talán az esszé a legszerencsésebb meghatározás, de az átmeneti korok Cs. Szabó kapcsán említett műfajfelbomlása rá is jellemző: „A mondat maradt meg a műfajokból, ahogy pusztulásuk idején az épületekből

megmarad az alapanyag, a kő. [...] az irodalmakban szinte mindenütt haloványulni kezd az egész és tündökölni kezd a rész.”

Szabó Zoltán álláspontja politikailag is nehezen ragadható meg a hagyományos jobboldali–baloldali szembenállás keretében. Ahogy a kötet összeállítója, András Sándor is hangsúlyozza a bevezetőben, Szabó a sajátosan magyar álláspontot keresi. Életműve rangját az adja, hogy ez a keresés nem hiábavaló. A kötetbe válogatott írásokból jól kirajzolódik a szerző uralkodó eszméi. Célja a „magyarabb magyarság”, vagyis a minőségi nemzet létrehozása. Jól látja a célja útjában álló, szinte leküzdhetetlen akadályokat, de úgy véli, és ezt történelmi példákkal is igazolja, hogy pontos látéletem alapuló, messzire néző cselekvési tervre mindig van lehetőség. Alapvető felismerése, hogy a magyarság életét geopolitikai helyzete határozza meg. Ennek tudatosítása minden közéleti program kiinduló pontja. A múlt nagy gondolkodói és államférfiai – az Árpád-háziaktól Adyig, Zrínyitől Széchenyiig – ezért mértékadóan érvényesek mindmáig, hiszen geopolitikai helyzetünk nem változott. És ezért kell a magyar sorskérdésekkel szembesülve első-sorban hozzájuk, és nem idegenből behozott eszmékhez fordulnunk: „az idegen alapozású nacionalizmust át kell építeni, már akiben lehet, a magyar hagyományok és magyar